

Guia docent de l'assignatura "Farmacologia"

2011/2012

Codi: 101911

Crèdits ECTS: 6

Titulació	Pla	Tipus	Curs	Semestre
2501230 Ciències biomèdiques	832 Graduat en Ciències Biomèdiques	OB	3	1

Contacte

Nom : Elisabet Vila Calsina

Email : Elisabet.Vila@uab.cat

Utilització d'idiomes

Llengua vehicular majoritària: català (cat)

Algun grup íntegre en anglès: No

Algun grup íntegre en català: Sí

Algun grup íntegre en espanyol: No

Prerequisits

És absolutament necessari haver assolit uns coneixements suficients fisiologia, bioquímica i biologia molecular.

Objectius i contextualització

L'assignatura es programa al tercer curs del Grau de Ciències Biomèdiques, quan ja s'han assolit coneixements de Biologia, de fisiologia i d'histologia, i quan s'inicia l'estudi de les bases clíniques.

Els objectius formatius de l'assignatura consisteixen en mostrar les bases científiques en les que es fonamenten els medicaments en la seva fase preclínica estudiant els diferents processos als que es troba sotmès un medicament des de s'administra fins que fa el seu efecte així com els possibles efectes indesitjats i les interaccions farmacològiques que poden presentar-se amb l'administració de fàrmacs. A més a més s'estudien les característiques farmacològiques dels principals grups de fàrmacs.

Competències i resultats d'aprenentatge

1487:E02 - Utilitzar els coneixements propis per a descriure problemes biomèdics, en relació amb les causes, els mecanismes i els tractaments.

1487:E02.19 - Descriure els principis bàsics que influeixen sobre la cinètica dels fàrmacs a l'organisme (absorció, distribució, metabolisme i eliminació) i els principis matemàtics que la descriuen.

1487:E02.20 - Definir el concepte de farmacodinàmia, acció i efecte, i descriure els diferents mecanismes generals d'acció dels fàrmacs.

1487:E02.21 - Distingir els aspectes més importants de la neurotransmissió dels sistemes nerviosos perifèric i central, i les possibilitats d'actuació farmacològica.

1487:E02.22 - Identificar els principals mediadors químics cel·lulars i les possibilitats d'actuació farmacològica.

1487:E04 - Demostrar que es comprenen les bases i els elements aplicables al desenvolupament i a la validació de tècniques diagnòstiques i terapèutiques.

1487:E04.14 - Identificar els fàrmacs que actuen sobre els principals òrgans i sistemes.

1487:E04.15 - Distingir les possibilitats d'actuació farmacològica sobre el sistema endocrí.

1487:E04.16 - Definir els principis de la quimioteràpia antiinfecciosa i antineoplàstica.

1487:E05 - Demostrar que es coneixen els conceptes i el llenguatge de les ciències biomèdiques com cal per a seguir adequadament la bibliografia biomèdica.

1487:E05.07 - Identificar la terminologia habitual en l'àmbit de la farmacologia i la terapèutica.

1487:E05.08 - Identificar la terminologia habitual d'un laboratori clínic.

1487:E07 - Planificar i implementar a la pràctica experiments i procediments d'anàlisi de laboratori en el camp de la biomedicina.

1487:E07.01 - Seleccionar les principals tècniques experimentals en farmacologia bàsica i clínica.

1487:E08 - Llegir i criticar articles científics originals i de revisió en el camp de la biomedicina, i ser capaç d'avaluar i escollir les descripcions metodològiques adequades per al treball de laboratori biomèdic.

1487:E08.07 - Comprendre i criticar articles científics relatius a la farmacologia.

1487:E09 - Utilitzar eines bioinformàtiques, bases de dades i mètodes d'anàlisi de dades experimentals.

1487:E09.07 - Obtenir informació de bases de dades farmacològiques.

1487:E09.08 - Analitzar la informació d'estudis experimentals i assaigs clínics.

1487:G01 - Desenvolupar un pensament i un raonament crítics i saber comunicar-los de manera efectiva, tant en les llengües pròpies com en una tercera llengua.

1487:G01.00 - Desenvolupar un pensament i un raonament crítics i saber comunicar-los de manera efectiva, tant en les llengües pròpies com en una tercera llengua.

1487:G02 - Desenvolupar estratègies d'aprenentatge autònom.

1487:G02.00 - Desenvolupar estratègies d'aprenentatge autònom.

1487:G03 - Respectar la diversitat i la pluralitat d'idees, persones i situacions.

1487:G03.00 - Respectar la diversitat i la pluralitat d'idees, persones i situacions.

1487:G04 - Generar propostes innovadores i competitives en la recerca i en l'activitat professional.

1487:G04.00 - Generar propostes innovadores i competitives en la recerca i en l'activitat professional.

1487:T01 - Treballar com a part d'un grup juntament amb altres professionals, comprendre'n els punts de vista i cooperar-hi de forma constructiva.

1487:T01.00 - Treballar com a part d'un grup juntament amb altres professionals, comprendre'n els punts de vista i cooperar-hi de forma constructiva.

1487:T02 - Comunicar i aplicar els coneixements en el debat públic i cultural.

1487:T02.00 - Comunicar i aplicar els coneixements en el debat públic i cultural.

1487:T03 - Identificar i comprendre els continus avenços i reptes en la investigació.

1487:T03.00 - Identificar i comprendre els continus avenços i reptes en la investigació.

1487:T04 - Desenvolupar habilitats d'autoaprenentatge i motivació per continuar la seva formació en el nivell de postgrau.

1487:T04.00 - Desenvolupar habilitats d'autoaprenentatge i motivació per continuar la seva formació en el nivell de postgrau.

1487:T05 - Actuar respectant els aspectes ètics i legals de la investigació i de les activitats professionals.

1487:T05.00 - Actuar respectant els aspectes ètics i legals de la investigació i de les activitats professionals.

1487:T06 - Desenvolupar coneixement científic, pensament crític i creativitat.

1487:T06.00 - Desenvolupar coneixement científic, pensament crític i creativitat.

Continguts

I. GENERALITATS

Tema 1. Introducció a la Farmacologia Concepte de Farmacologia. Evolució històrica. Parts de la

Farmacologia. Relació amb altres disciplines biològiques.

Tema 2. Transport i absorció dels fàrmacs a través de les membranes Cicle general dels fàrmacs a l'organisme. Característiques fisicoquímiques dels fàrmacs i el seu comportament en solucions aquoses. Principals mecanismes de transport a través de les membranes: difusió passiva, difusió facilitada, transport actiu, endocitosi i exocitosi. Vies d'administració: tòpiques i sistèmiques. Concepte de biodisponibilitat. Factors que influeixen l'absorció dels fàrmacs

Tema 3. Distribució dels fàrmacs en l'organisme Factors que influeixen en la distribució dels fàrmacs en l'organisme. Unió a les proteïnes plasmàtiques. Emmagatzematge dels fàrmacs en teixits i òrgans. Barreres naturals: hematoencefàlica i placentària. Concepte de volum de distribució.

Tema 4. Biotransformació dels fàrmacs Modificació estructural dels fàrmacs en l'organisme. Llocs de transformació metabòlica dels fàrmacs. Mediadors enzimàtics en la biotransformació. Concepte de depuració hepàtica. Vies metabòliques sintètiques i no sintètiques. Modificacions en el metabolisme dels fàrmacs: farmacològiques, depenent del sexe, l'edat, l'espècie i la dieta.

Tema 5. Excreció dels fàrmacs Fisiologia de la funció renal. Eliminació dels fàrmacs pel ronyó: filtració glomerular, reabsorció i secreció tubular. Modificacions farmacològiques dels processos d'excreció renal. Concepte de depuració renal. Excreció biliar. Altres vies d'excreció: pulmonar, mamària, salivar i sudorípara.

Tema 6. Farmacocinètica Conceptes generals. Paràmetres farmacocinètics: cinètica d'absorció, distribució i eliminació. Concepte de temps de semivida, volum de distribució i depuració. Càlcul de paràmetres farmacocinètics

Tema 7. Principis generals del mecanisme d'acció dels fàrmacs Concepte de farmacodinàmica. Concepte d'acció i d'efecte. Nivells d'acció dels fàrmacs: sistèmic, tissular, cel·lular i molecular. Relació concentració-resposta i paràmetres que caracteritzen aquesta relació. Propietats inherents al fàrmac: afinitat i eficàcia.

Tema 8. Accions farmacològiques mediatas per receptors Definició de receptor. Anàlisi de la interacció fàrmac-receptor: unió a receptors i corbes concentració-efecte. Aspectes quantitius de la interacció fàrmac-receptor Conceptes de agonista total, parcial i invers i de antagonista. Tipos de receptors. Receptors acoblats a canals. Receptors acoblats a proteïnes G. Receptors que controlen la transcripció gènica.

Tema 9 Accions farmacològiques no mediatas per receptors Accions sobre canals iònics: canals dependents de voltatge. Modulació farmacològica de la funció dels canals. Accions sobre sistemes enzimàtics. Incorporació i/o intercalació d'un fàrmac a una macromolècula. Alteracions de la membrana cel·lular. Modificacions en el sistema de transport. Alteració en la síntesi de proteïnes. Modulació farmacològica dels gens.

Tema 10. Interaccions farmacològiques Concepte. Interaccions farmacocinètiques. Interaccions farmacodinàmiques. Concepte de sinèrgia i antagonisme. Importància de les interaccions farmacològiques. Crítica de la polifarmàcia.

Tema 11. Efectes indesitjats Conceptes generals i terminologia. Classificació segons el seu origen: reaccions de tipus A, B, c, D i E. Concepte de risc terapèutic.

II. FARMACOLOGIA DELS MEDIADORS QUÍMICS: SISTEMA NERVIÓS PERIFÈRIC

Tema 12. Farmacologia de la transmissió colinèrgica Colinoceptors i la seva classificació. Agonistes muscarínics: concepte, mecanisme d'acció i classificació. Agonistes directes: èsters de la colina, alcaloides naturals i sintètics. Agonistes indirectes: anticolinesteràsics reversibles i irreversibles. Antagonistes dels colinoceptors: antimuscarínics, ganglioplègics i blocadors neuromusculars.

Tema 13. Farmacologia de la transmissió adrenèrgica Concepte d'adrenoceptor i la seva classificació. Agonistes i antagonistes dels diferents adrenoceptors: concepte, mecanisme d'acció i classificació. Moduladors de la transmissió noradrenèrgica: inhibidors de la síntesi, de l'emmagatzematge i de l'alliberació de noradrenalina; afavoridors de l'alliberació; blocadors dels mecanismes de recaptació neuronal.

Tema 14. Farmacologia d'altres mediadors químics Serotonina: tipus de receptors, principals llocs d'acció. Purines (ATP, ADP i Adenosina). Angiotensina. Òxid nítric.

III. FARMACOLOGIA DELS MEDIADORS QUÍMICS: SISTEMA NERVIÓS CENTRAL

Tema 15. Farmacologia del sistema noradrenèrgic i serotoninèrgic Característiques i funcions de la neurotransmissió noradrenèrgica i serotoninèrgica. Bases neuroquímiques de la depressió: fàrmacs antidepressius.

Tema 16. Farmacologia del sistema colinèrgic Característiques i funcions de la neurotransmissió colinèrgica. La malaltia d'Alzheimer: fàrmacs anticolinesteràsics, agonistes muscarínics i agonistes nicotínics.

Tema 17. Farmacologia del sistema dopaminèrgic Característiques, funcions i alteracions de la neurotransmissió dopaminèrgica. La malaltia de Parkinson: levodopa, inhibidors de la MAO_B, agonistes dopamínics i antagonistes muscarínics. La esquizofrènia: fàrmacs antipsicòtics (fenotiazines, tioxantens, butirofenones) i altres grups químics.

Tema 18. Farmacologia del sistema gabèrgic Transmissió gabèrgica i receptors de benzodiazepines. Classificació dels fàrmacs ansiolítics i hipnòtics: benzodiazepines, agonistes 5-HT_{1A} i barbiturats.

Tema 19. Farmacologia d'altres mediadors centrals: pèptids opioides El sistema opioide: receptors opioides i pèptids opioides endògens. Concepte d'analgèsic opioide. Agonistes totals, agonistes-antagonistes i antagonistes purs. Mecanisme d'acció. Efectes farmacològics i efectes indesitjats.

IV. FARMACOLOGIA DELS MEDIADORS QUÍMICS: ANTIINFLAMATORIS I IMMUNODEPRESSORS.

Tema 20. Resposta immunitària i immunomodulació Cèl·lules i molècules de la resposta immunitària. Dianes farmacològiques per a la immunomodulació. Fàrmacs immunodepressors: fàrmacs que es fixen a les immunofil·lines (e.g. ciclosporina A), glucocorticoides i nous fàrmacs immunodepressors. Fàrmacs immunopotenciadors.

Tema 21. Antiinflamatoris no esteroïdals (AINE) Concepte d'inflamació. Mediadors de la inflamació: mecanisme d'acció. Dianes biològiques per obtenir un efecte antiinflamatori. Les prostaglandines: biosíntesi (Cox-1 i Cox-2) i funció. Concepte d'AINE. Classificació. Característiques farmacològiques de les famílies d'AINE (salicilats, paraaminofenols, etc.). Utilitat terapèutica.

Tema 22. Glucocorticoids Regulació endògena dels glucocorticoides. Efectes adversos. Mecanisme d'acció antiinflamatòria. Principals fàrmacs glucocorticoides: diferències generals.

Tema 23. Bloatge farmacològic d'altres mediadors de la inflamació Histamina: receptors histamínics, antagonistes dels receptors H₁: acció i efecte farmacològic. Inhibició de l'alliberació d'histamina. Antagonistes dels receptors dels leucotriens. Bloatge de l'activitat del PAF. Modulació de l'activitat de citoquines proinflamatòries.

V. FARMACOLOGIA ENDOCRINOLÒGICA

Tema 24. Principis generals de la farmacologia endocrinològica Introducció. Mecanismes d'acció hormonal. Regulació de la secreció hormonal. Classificació química de les hormones. Terapèutica hormonal: característiques farmacocinètiques, especificitat i tipus de tractaments. Present i futur dels tractaments amb hormones: la insulina

VI. FARMACOLOGIA D'APARELLS I SISTEMES

Tema 25. Farmacologia del cor Bases fisiopatològiques de la insuficiència cardíaca. Fàrmacs cardiotònics: glucòsids cardíacs i altres. Propietats farmacològiques i mecanisme d'acció. Bases electrofisiològiques de les arrítmies cardíques. Classificació dels antiarrítmics

Tema 26. Fàrmacs antianginosos i vasodilatadors Bases fisiopatològiques de la angina de pit. Fàrmacs antianginosos: classificació. Nitrats: mecanisme d'acció i efectes farmacològics. Antagonistes del calci: tipus de canals de calci, mecanisme d'acció i efectes farmacològics. Vasodilatadors. Principals grups. El sistema

renina-angiotensina i la seva modulació farmacològica.

Tema 27. Diurètics Concepte de diuresi. Anatomia i fisiologia del ronyó. Lloc d'acció dels diurètics. Classificació. Diurètics de la nansa. Benzotiazides. Estalviadors de potassi. Diurètics osmòtics. D'altres diurètics.

Tema 28. Farmacologia general de l'aparell digestiu Mecanismes neurofarmacològics del vòmit. Modulació farmacològica de la secreció gàstrica: antisecretors, protectors i antiàcids. Farmacologia de la motilitat i de la secreció intestinal: laxants i antidiarreïcs.

VII. FARMACOLOGIA ANTIINFECCIOSA

Tema 29. Principis generals de la farmacologia antiinfecciosa (I) Conceptes generals i terminologia: antibiòtic, quimioteràpic, antiinfecció. Mecanismes d'acció: interferència amb àcids nucleics, síntesi de proteïnes, membrana cel·lular, formació de la paret bacteriana. Resistència als antibiòtics com a principal mecanisme de limitació terapèutica.

Tema 30. Principis generals de la farmacologia antiinfecciosa (II) Classificació dels fàrmacs antiinfecciosos: antibacterians, antifúngics, antivírics i antiprotozoaris. Característiques generals dels fàrmacs antibacterians. Aspectes generals dels fàrmacs antivírics, antimicòtics i antiprotozoaris. Tendències modernes en la recerca de nous antibiòtics.

VIII. QUIMIOTERÀPIA ANTINEOPLÀSICA

Tema 30. Quimioteràpia antineoplàstica Objectius de la quimioteràpia antineoplàstica. Mecanisme d'acció i reaccions adverses als fàrmacs citotòxics. Sensibilitat tumoral als fàrmacs citotòxics. Grups farmacològics.

IX. MISCEL·LÀNIA

Tema 31. Farmacogenòmica i farmacoproteòmica Farmacogenòmica i farmacogenètica: definicions i objectius. El perfil farmacològic i genètic de la resposta als fàrmacs. Gens responsables de malalties. Tècniques utilitzades en farmacogenòmica: genòmica funcional. Proteòmica: definició i objectius. Tècniques bàsiques. Aplicacions i exemples de farmacogenòmica i de farmacoproteòmica. El paper de les agències reguladores en l'aplicació d'aquests coneixements.

Metodologia

L'assignatura de Farmacologia consta de quatre mòduls d'activitats **dirigides**:

Classes teòriques: L'estudiant ha d'adquirir els coneixements científico-tècnics propis d'aquesta assignatura assistint a aquestes classes i complementant-les amb l'estudi personal dels temes explicats. Al inici del curs es lliurarà a l'estudiant un calendari detallat dels temes que es tractaran al llarg del curs, així com de la bibliografia que haurà de consultar per preparar cada classe teòrica i per a l'estudi personal dels continguts teòrics de l'assignatura. La impartició de cada tema es basarà en una exposició teòrica i en una breu discussió del mateix. Algun dels temes serà preparat autònomament pels alumnes i discutits posteriorment en les sessions de classes teòriques

Pràctiques de laboratori:

Sessions de pràctiques per l'observació i realització de procediments, l'aprenentatge pràctic de tècniques que s'utilitzen en l'estudi dels fàrmacs. S'hi promou el treball en grup i l'auto aprenentatge actiu.

Seminaris

Aquesta activitat consta de dues modalitats: a) exposició de temes farmacològics rellevants en l'àmbit social i que no s'inclouen en el temari teòric; b) explicació interactiva professor-alumne per aprendre com es fa un treball científic i on trobar les fonts bibliogràfiques; c) discussió d'un cas basat en un tema farmacològic que no necessàriament s'ha exposat en les classes teòriques

Pràctiques virtuals. Els alumnes utilitzaran models virtuals d'experimentació animal per aprendre a treballar

aspectes metodològics que s'utilitzen en laboratoris de farmacologia així com per reforçar la comprensió d'alguns coneixements exposats a les classes teòriques.

Activitats supervisades: realització de problemes exposats en algun dels seminaris i tutories personalitzades

Activitats autònomes:

Preparació i presentació en forma escrita d'un treball amb estructura d'article científic amb els resultats d'alguna de les practiques de laboratori. Aquesta activitat inclou la cerca de bibliografia

Estudi

Activitats formatives

Activitat	Hores	ECTS	Resultats d'aprenentatge
Tipus: Dirigides			
Classes teòriques	31	1.24	1487:E02.19 , 1487:E02.20 , 1487:E02.21 , 1487:E04.15 , 1487:E04.16 , 1487:E04.14 , 1487:E02.22 , 1487:E05.07
Pràctiques de laboratori:	12	0.48	1487:E05.07 , 1487:E07.01 , 1487:E09.08 , 1487:T01.00
Seminaris	9	0.36	1487:E05.07 , 1487:E09.07 , 1487:G02.00 , 1487:T06.00 , 1487:T04.00 , 1487:T02.00 , 1487:T01.00 , 1487:E09.08 , 1487:E08.07
Tipus: Supervisades			
Realització de problemes	9	0.36	1487:E09.07 , 1487:E09.08 , 1487:T01.00
Tipus: Autònomes			
Escritura d'un treball amb format científic	20	0.8	1487:E09.08 , 1487:G02.00
Estudi	40	1.6	1487:E02.19 , 1487:E04.15 , 1487:E05.07 , 1487:E04.16 , 1487:E02.22 , 1487:E02.20 , 1487:E02.21
Practiques virtuals	12	0.48	1487:E02.19 , 1487:E02.21 , 1487:E09.08 , 1487:E02.20
Resolucio de problemes plantejats a classe	10.5	0.42	1487:E02.19 , 1487:E02.20

Avaluació

Les competències d'aquesta assignatura seran avaluades mitjançant:

Avaluació continuada: Periodicament i sense avis previ, al començament d'una classe teòrica l'alumne haurà de respondre un questionari/exercicis relacionats amb la matèria explicada fins aquell moment . El valor de la nota mitjana de tots aquests exercicis puntuarà un 10% de la nota final.

Avaluacions parcials: Dues vegades a l'any es realitzarà un examen de coneixements teòric i pràctics que constarà de 2 proves: a) prova de coneixements i b) prova de capacitat de relació. Cada prova contarà un 20% de la nota final, es a dir el conjunt de l'avaluació de cadascuna d'aquestes proves representarà un 80% de la nota final.

Cadascuna d'aquestes proves es puntuaran sobre 10 punts i posteriorment s'aplicaran els percentatges corresponents tal com s'explica a continuació:

20% (1ª prova de coneixements) + **20%** (1ª prova de relació) + **20%** (2ª prova de coneixements) + **20%** (2ª prova de relació) + científic 10% (avaluació continuada) + 10% de l'avaluació del treball = **NOTA FINAL**.

Aquesta suma ha de donar un mínim de 5 punts per tal d'aprovar l'assignatura i és obligatori tenir una nota de cada apartat que ha de tenir un valor superior a 4 punts sobre 10.

Activitats d'avaluació

Activitat	Pes	Hores	ECTS	Resultats d'aprenentatge
Avaluacions parcials de la nota final	80%	4	0.16	1487:E02.19 , 1487:E02.20 , 1487:E02.22 , 1487:E02.21 , 1487:E04.16 , 1487:G01.00 , 1487:E05.07 , 1487:E04.15 , 1487:E04.14
Avaluació continuada: de la nota final	10%	1.5	0.06	1487:E02.19 , 1487:E02.20 , 1487:E02.21 , 1487:E04.14 , 1487:E04.16 , 1487:E05.08 , 1487:E08.07 , 1487:G02.00 , 1487:G04.00 , 1487:T05.00 , 1487:T04.00 , 1487:T03.00 , 1487:T02.00 , 1487:T01.00 , 1487:G03.00 , 1487:E09.07 , 1487:E07.01 , 1487:E05.07 , 1487:E04.15 , 1487:E02.22
Avaluació del treball en format científic	10%	1	0.04	1487:E05.07 , 1487:E09.08 , 1487:T06.00

Bibliografia

Bibliografia recomenada per ordre alfabètic

1. BAÑOS JE, FARRE M. *Principios de Farmacología clínica: bases científicas de la utilización de medicamentos*. Ediciones Masson, 2002
2. BRUNTON LL *et al.* *Goodman and Gilman: Las Bases Farmacológicas de la Terapéutica*. Editorial McGraw-Hill Interamericana, 11ª ed., 2006
3. BRUNTON I, BLUMENTAHL D, PARKER KL. *Manual of Pharmacological Therapeutics*, Editorial McGraw-Hill, 1ª ed, 2008
4. FLOREZ J, ARMIJO JA, MEDIAVILLA A. *Farmacología Humana*. Ediciones Elsevier España, 5ª ed, 2008
5. HITNER H, NAGLE B. *Introducción a la Farmacología*. Editorial Mc-Graw-Hill Interamericana, 5ª ed, 2007
6. KATZUNG B G, MASTERS SB, TREVOR AJ. *Farmacología básica y clínica*. Editorial McGraw-Hill Interamericana, 11a ed, 2010
7. LORENZO P, MORENO A, LEZA JC, LIZASOAIN I, MORO MA. *Velázquez. Farmacología básica y clínica*. Editorial Médica Panamericana, 17ª ed, 2005
8. PAGE C, CURTIS M, SUTTER M, WALKER M, HOFFMAN B. *Farmacología integrada*. Ediciones Harcourt Brace, 1998
9. HITNER H, NAGLE H. *Introducción a la Farmacología*. Editorial McGraw-Hill , 5ª ed, 2007
10. RANG H, DALE MM, RITTER JM, FLOWER RJ *Farmacología*. Elsevier España, 6ª ed, 2008